

Az irodalomtudomány legújabb eredményeinek hasznosítása az általános iskolai irodalomtanításban

Szombathelyen az Országos Szakmai Konferencián bemutatott dolgozatunk rövidített változatát közöljük, azaz egy felmérés eredményeit.

Dolgozatunk témája az általános iskolai irodalomtanítással van kapcsolatban, és kettős célt tűzött ki vizsgálódása tárgyául. Elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy az általános iskolai magyartanárok lépést tartanak-e az irodalomtudomány fejlődésével, olvassák-e a megjelenő irodalomelméleti és történeti szakkönyveket, és vajon felhasználják-e azokat az oktatásban. Tudjuk a tankönyvek szövege hosszú időn keresztül nem változott – nem is változhatott, ezért a tanár feladata, hogy a diákokkal megismertesse azokat az új, vagy időközben módosult irodalomelméleti-történeti eredményeket, melyek a tankönyvben nem szerepelnek ugyan, de 13–14 éves gyermek számára teljesen érthetők lehetnek.

A másik probléma tehát, melyet dolgozatunk felvet, hogy a gyermekek életkori sajátosságai mennyiben befolyásolják ezen problémák megértését, képesek-e befogadni azokat.

Első lépésünk az általános iskolai tankönyvek tüzetes átvizsgálása volt. Megállapíthattuk, hogy az általános iskolai irodalomtanítás központjában Petőfi, Arany, Jókai, Ady és József Attila élete és munkássága áll. Ezzel párhuzamosan átnéztük az említett témakörökkel foglalkozó, a közelmúltban megjelent tanulmányköteteket is, így Pándi: *Kisértelmezés Magyarországon*, Fekete Sándor: *Mezítalab a szentegyházban*, Miklós Pál: *Olvasás és értelem*, Király István: *Ady Endre* c. munkáját. E tanulmánykötetek új eredményei sok esetben módosítják a tankönyvben olvasható állításokat, vagy elmélyítik, finomítják azokat. Bennünket főként ezek a különbségek érdekeltek, hiszen ezekből lehet megtudni, hogy a tanárok olvasták-e az említett könyveket.

Kiemeltük tehát ezen egy témakörre vonatkozó, de eltérő megállapításokat, és kérdéseket állítottunk össze belőlük. Ezeket a kérdéseket megfelelően csoportosítva egy kérdőívre vezettük rá. Most röviden közöljük, hogy milyen típusú kérdéseket tartalmazott a kérdőív.

Az első kérdéscsoportba tartoztak azok a kérdések, melyekre adható válaszokat alternatívákra bontottuk. Az egyik alternatívát minden esetben a tankönyv szövege adta, míg a másikat az adott problémával foglalkozó tanulmánykötetből idéztük.

A következő csoportba azokat a kérdéseket foglaltuk, melyekre a válaszokat szövegben kellett kifejezni. Olyan problémákat vetettek fel ezek – főleg Adyval kapcsolatban – melyekkel a tankönyv nem foglalkozik, illetve tananyagcsökkentés miatt kimaradtak a tantervből, viszont megtalálhatók az említett szakkönyvek valamelyikében.

Utolsó kérdésünk olyan témával foglalkozik – Ady világnézeti állásfoglalásával, vallásosságával, illetve ateizmusával – mely véleményünk szerint nem vetődhet fel az általános iskolai irodalomórán. Ezzel a kérdéssel az összes előző kérdésre adott válasz értékelhetőségét, bizonyos fokig öszintéséget kívántuk felmérni. A kérdőívhez egy olvasmánylistát csatoltunk, mely 22 munka mellett azokat a műveket is feltüntette, melyeket mi a kérdések összeállításakor felhasználtunk. Kíváncsiak voltunk rá, hogy mely tanulmánykötetek a legismertebbek a tanárok körében, és főként, hogy melyeket használják fel az oktatásban. E listát arra is felhasználtuk, hogy a kérdésekre adott válaszok tartalmát összehasonlítottuk a tanárok által az olvasmánylistán megjelölt művekkel. Ha pl.: valaki megjelölte Miklós Pál: *Olvasás és értelem* c. művét az olvasmánylistán, hogy olvasta, viszont a kérdésekre olyan választ adott, mely ezt nem támasztja alá, választát problematikusnak kellett tekintenünk.

Ezt a kérdőívet az olvasmánylistával eljuttattuk Pécs egyik kerületéhez tartozó 12 általános iskolába, összesen 35 pedagógushoz. Megkértük őket, hogy jelöljék meg válaszul a helyesnek tartott alternatívát, illetve ahol szükséges pár mondattal válaszoljanak a kérdésekre (erre a kérdőíven helyet biztosítottunk) valamint jelöljék meg a listán azokat a műveket, melyeket a tanításban felhasználják.

Itt szeretnénk megjegyezni, hogy kérdéseink csak részproblémákat érinthettek, nem törekedhettünk teljességre egyik témakörrel kapcsolatban sem. Ezen kívül, az értékelés még Pécs város irodalomtanárainak olvasottságáról is csak részleges képet ad, tekintettel arra, hogy csak egy kerület 12 iskoláját mérhettük fel.

Ezek után tekintsük át röviden a válaszok értékelését. A 35 kiosztott kérdőívből 30-at kaptunk vissza kitöltve, természetesen a megkérdezett pedagógus neve és az iskola megnevezése nélkül. A dolgozatban kétrészesről kétrészesre igye-

keztünk elemezni a válaszokat, most összefoglaljuk megállapításainkat témakörökre bontva.

Petőfiig vonatkozó kérdéseinkkel azt akartuk megtudni, hogy a megkérdezettek hány százaléka ismeri és használja fel Fekete Sándor: *Mezüláb a szentegyházban* és Pándi Pál: *Kísértetjárás Magyarországon* c. művét. Az előbbi munkát egyetlen tanár sem jelölte meg az olvasmánylistán, és ez tükröződik a válaszokban is. Pándi könyvét is csak ketten olvasták. Az öt kérdésre átlagban a tanárok 60 százaléka adta válaszul a tankönyvi alternatívát. A többiek között olyanok is voltak, akik mindkét alternatívát aláhúzták nem tudván dönteni, vagy mindet helyesnek tartva, mások egyet sem húztak alá. Volt olyan tanár is, aki csak az Adyra vonatkozó kérdésekre válaszolt, mivel az idén csak Adyt tanít. Egy pedagógus nemcsak a két Petőfi-tanulmánykötetet nem ismeri, hanem az olvasmánylistán felsorolt nyolc Petőfi-tanulmányból sem olvasott egyet sem, még Horvát János Petőfiét sem. A válaszokból az is kiderül, hogy az a két pedagógus, akik Pándi könyvét olvasták, nem használják fel új ismereteiket a tanításban.

Miklós Pál: *Olvasás és értelem* c. művének jókaival foglalkozó fejezetét vettük alapul a következő kérdéscsoport összeállításához. Nem akarunk ismétlésekbe bocsátkozni: ugyanazokat a következtetéseket vonhatjuk le a válaszokból, mint előző esetben. Ketten olvasták el a könyvet, azonban csak egyikük használja fel az órán.

Már említettük, hogy a kérdőíven nem tüntették fel a tanárok a nevüket és az iskolát, melyben tanítanak. Azonban azt tudtuk, hogy mely válaszok érkeztek azonos iskolából. Volt egy iskola, ahol öt kérdőívet osztottunk ki, és mind az öt tanár azonosan válaszolt az összes kérdésre.

Ady Endre életére és munkásságára vonatkozó kérdéseinket Király István tanulmánykötetéből merítettük. A legtöbb probléma itt merült fel. Kiderült ugyanis, hogy a pedagógusok egy része maga sincs tisztában egy-két alapvető fogalommal. Voltak olyanok, akik a szimbolizmus szó jelentését az úttörő nyakkendő színével és három sarkával próbálták megmagyarázni a gyerekeknek.

Király István könyvét a listán ketten jelölték meg, nem volt közöttük az a tanár, aki „csak Adyt tanít”. Egyik kérdésünkre, mely Ady egyéni költői hangjának felszabadulásával foglalkozott, egy helyen azt a választ kaptuk, hogy

az illető tanár nem talált olyan szakkönyvet, mely ezzel foglalkozik, ugyanakkor az olvasmánylistán feltüntette Király Adyját.

Elsősorban itt tapasztaltuk azt, hogy a tanárok lenézik a gyerekek műmegértő képességét. Egyik válaszban ez meg is fogalmazódik: „Még az eredeti tananyagot is nehéz megértetni velük” – írja egy pedagógus. Nem hisszük, hogy az ilyen mentalitás túlzottan javára válna az oktatás ügyének.

Utolsó kérdésünk így hangzott: „Ady világnézeti állásfoglalásával kapcsolatban melyik váltott ki nagyobb érzelmi reakciót a tanulókból

a) vallásossága;

b) ateizmusa.

Tudva tudtuk, hogy ez a probléma nem nagyon vetődhetett fel általános iskolában egy magyarázóórán, részben összetettsége miatt, másrészt a rendelkezésre álló versek hiányában. Az eredmény: Öt magyartanár óráján szóba került ez a téma. Az öt közül senki nem olvasta (!) Király István munkáját, ketten pedig az előző Ady-kérdések egyikére sem válaszoltak. Aki tehát a Csák Máté földjén c. költeményt magasan találta 14 éves gyermekek számára, az a tanár ezt a bonyolult kérdést olyan fokon tisztázta az órán – Király művének ismerete nélkül –, hogy a tanulóiban érzelmi reakciót tudott kiváltani. Ez mindenesetre elgondolkoztató...

Végül összegezeként még egyszer levonjuk a tanulságokat. A tanárok egy jó része nem tart lépést az irodalomtudomány fejlődésével, aki lépést tart az sem használja fel mindig új ismereteit az oktatásban.

Másrészt: kicsit többet kellene feltételezni egy átlagosan fejlett gyerek szellemi képességeiről. Egy másik OSZK-ra írt dolgozat tökéletesen bizonyítja, hogy a tizenéves gyerekek képesek elsajátítani a legbonyolultabb műelemzési eljárásokat is.

Dolgozatunkban akarva-akaratlan olyan szakembereket bíráltunk, akik elvégezték már azt az iskolát, melynek mi még csak első éves hallgatói vagyunk. Nem bírálat, nem kritika volt célunk – csak az, hogy felmérjük: az irodalomtanárok egy része olvassa-e az irodalomtudomány új eredményeit lefektető munkákat.

A dolgozatban említett tanulmánykötetek 1970–72 között jelentek meg, mi a felmérést 1973 novemberében végeztük.

Blank Péter és Hausmann János
főiskolai hallgatók, Pécs

